

بررسی تطبیقی جعل و استفاده از سند مجعول در حقوق ایران و انگلستان

سعید مقصودی^۱ و محمدرضا شادمانفر^۲

^۱ کارشناس ارشد حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران

^۲ عضو هیئت علمی گروه حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران

چکیده

هدف از انجام این تحقیق، شناسایی پدیده های مختلف ناشی از جعل اسناد سجلی و تحلیل آن پدیده ها به منظور پیشگیری از وقوع جرایم در حقوق ایران و انگلستان است. روش پژوهش بصورت توصیفی-تحلیلی و از طریق فیش برداری از کتب، مجلات و نوشتارها، سایت های حقوقی و جمع آوری و بررسی آنها، کسب نظر اساتید دانشگاهی و حوزوی و نیز مراجع دخیل در امور حقوقی بوده است. بنابراین، یافته های تحقیق نشان دادند، واکنش نسبت به جرم جعل و استفاده از سند مجعول در حقوق ایران و انگلستان تا حد معقول تطبیق دارد و حقوق هر دو کشور برای جرم جعل مجازات شدیدی تصویب نموده است و لیکن از منظر ارکان با هم متفاوت می باشد. زیرا، در حقوق ایران سه رکن برای جرم جعل عنوان شده ولی در حقوق انگلستان این عنصر دو نوع بیان شده و در مورد وجوه تشابه نیز می توان چنین بیان کرد که، هر دو کشور ایران و انگلستان برای جعل و استفاده از اسناد مجعول مجازات حبس یا جریمه تعیین نموده اند و دراینکه حقوق هر دو کشور مذکور جعل و استفاده از سند مجعول جرم تلقی می گردد شکی نیست و تنها تفاوت جرائم یاد شده در میزان مجازات ویا ارکان و عناصر آن می باشد.

کلمات کلیدی: جعل، استفاده از سند مجعول، سند، جرم، مجازات

مقدمه

یکی از عوامل مهم تنظیم روابط مختلف افراد جامعه با یکدیگر اسناد و نوشتجات هستند که به منظور بیان اراده و نیت افراد به کار می‌روند و مردم به آن‌ها اعتماد دارند متأسفانه این اسناد توسط عده‌ای مورد سوء استفاده قرار گرفته که این امر، اعتماد و اطمینان افراد جامعه نسبت به اسناد تنظیمی را سلب نموده و امنیت و نظم اجتماعی را با اختلال روبرو خواهد کرد. بنابراین حفظ و رعایت صحت مفاد و محتوای آن‌ها جهت جلب اعتماد عمومی لازم و ضرورت دارد. (بهرامی، ۱۳۹۲، ص ۴۵)

جرم جعل در کلیه کشورها سابقه‌ای طولانی دارد و از زمانی که انسان‌ها زندگی اجتماعی را جایگزین زندگی انتزاعی کردند رفته رفته این جرم از صورت ابتدایی و ناقص اولیه خود خارج شده و تبدیل به یک جرم ظریف گردید اگرچه در اوایل این عمل فقط از عهده عده‌ای محدود بر می‌آمد اما در حال حاضر با توسعه علوم و امکانات، انجام این کار آسان تر گردیده آنچه بیش از همه موجب نگرانی شده است این است که بسیاری جاعلان ممکن است به صورت بانده و گروه عمل کنند از همین رو قانون گذار جعل را از زمره جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی می‌داند زیرا موجب سلب اعتماد عمومی و ایجاد نگرانی و اختلال در روابط افراد می‌گردد. (ذاکری، ۱۳۸۹، ص ۵۲)

از جمله اسناد مهمی که در هر جامعه‌ای کاربرد روزمره داشته و در کلیه نهادها و ارگان‌ها و سازمان‌های دولتی و خصوصی مورد استفاده قرار می‌گیرد اسناد سجلی هستند و این اسناد پایه و اساس صدور سایر اسناد در سازمان‌های دولتی و غیره از قبیل ادارات و مراجع رسمی، ثبتی و ... قرار می‌گیرند. بنابراین عدم دقت در جعلی بودن این گونه اسناد ممکن است سبب صدور اسناد صحیح دیگر می‌شود که مورد سوء استفاده قرار گرفته و در تحقق جرایم مختلف مؤثر بوده و کشف و تعقیب کیفری مجرمین را هم با مشکل مواجه کند.

جاعلان همواره به دنبال نقاط ضعف در اسناد سجلی هستند تا ضعف را مقدمه‌ای بر جعل آن قرار دهند و از آسیب پذیری اسناد سجلی که دارای کاربردهای فراوانی هستند بهره گرفته و با جعل آنها جرایم مختلفی را که عمدتاً جرایم مالی هستند مرتکب می‌شوند. بنابراین متولیان امر برای اینکه بتوانند با این پدیده مبارزه اساسی و ریشه‌ای داشته باشند، آگاهی آنان از چگونگی نقش اسناد سجلی مجعول در وقوع جرائم علیه اموال ضرورت دارد. (صادقیان، ۱۳۹۰، ص ۲۵)

در حقوق انگلستان قانون جعل ۱۹۱۳ و قانون جعل و قلب سکه ۱۹۸۱ راجع به جرم جعل اند. در قانون ۱۹۸۱ این کشور جعل به این صورت تعریف شده است: جعل عبارت است از ساختن یک مدرک قلابی به قصد آنکه شخص سازنده یا شخص دیگری بوسیله‌ی آن کسی را اغوا به پذیرش آن بعنوان اصل کند تا بدین ترتیب او به ضرر خود عملی را انجام داده یا از انجام آن سرباز زند. ضرر یکی از ارکان تشکیل دهنده این بزه بشمار می‌رود که مبنای آن قانون نیست و بلکه رویه قضایی است، ضرری که در جعل مورد توجه است ضرر بالقوه است از همین جهت است که این جرم را جرمی مطلق کرده است. با پیشرفت فناوری در سال‌های اخیر در زمینه‌های گوناگون وسرایت آن در تمامی ابعاد زندگی انسان، پیچیدگی ارتکاب جرائم را هم به دنبال دارد. یکی از جرایمی که هم پای این پیشرفت ترقی کرده است جرم جعل است که از محدوده‌ی اسناد و کاغذهای محسوس هم گذر کرده و فضای رایانه‌ها هم تسخیر کرده و جعل رایانه‌ای (الکترونیکی) را بوجود آورده است. پیچیدگی و گسترش جعل در اکثر موارد تشخیص و انطباق عمل جاعلین و دیگر مجرمین مرتبط با این موضوع و با توجه به تفسیر مضیق قوانین بنفع متهم صدور حکم مقتضی از سوی قاضی با دشواری مواجه گردیده است. (نیکویی، ۱۳۹۰، ص ۲۳)

با توجه به اینکه آمار جرم جعل و استفاده از اسناد مجعول در حقوق ایران وانگلیس افزایش یافته و با بررسی سوابق موجود در مراجع قضایی و انتظامی مشخص شده که مجرمین حرفه‌ای و تبهکاران به عادت با شگردهای مختلفی از آسیب پذیری‌های اسناد هویتی که دارای کاربردهای فراوانی هستند بهره گرفته و با جعل آنها جرائم مختلفی را که عمدتاً جرائم مالی هستند مرتکب می‌شوند. بنابراین متولیان امر برای اینکه بتوانند با این پدیده مبارزه اساسی و ریشه‌ای و موفق به شکل سازماندهی شده داشته باشند آگاهی آنان از چگونگی نقش اسناد هویتی مجعول در وقوع جرائم علیه اموال و راهکارهای پیشگیری از جرم جعل ضرورت دارد.

مبانی تحقیق**تعریف جعل**

در قانون ایران از جرم جعل تعریفی ارائه نشده بلکه احکام راجع به انواع مختلف آن در قانون مجازات اسلامی سال ۹۲ و نیز قوانین دیگر بیان شده است.

جعل در لغت به معنای «خلق کردن و دگرگون کردن و تزویر به معنای حیله و تقلب و خلاف واقع جلوه دادن چیزی» (دهخدا، ۱۳۸۹، بخش ج) و در اصطلاح حقوقی «جعل و تزویر عبارت است از ساختن هر چیز مثل سند به یکی از طرق پیش‌بینی شده در قانون برخلاف حقیقت و به ضرر دیگری». (لنگرودی، ۱۳۸۶، ص ۱۲۸۴).

پیشینه قانونی جرم جعل

قبل از پیروزی انقلاب اسلامی در قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴ در فصل سوم از باب دوم تحت عنوان در جنحه و جنایت بر ضد آسایش عمومی مواد ۹۳ تا ۱۱۲ را به جعل و تزویر در نوشته و سند اختصاص یافته بود.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی موضوع جعل و تزویر تحت عنوان جرایم بر ضد آسایش عمومی در مواد ۲۰ تا ۳۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۶۲ این مواد با اصلاح جزئی از مواد قانون مجازات عمومی اقتباس شد و متعاقباً در سال ۱۳۷۵ فصل پنجم قانون مجازات اسلامی از ماده ۵۲۳ تا ۵۴۲ به جرم جعل و ماده ۵ قانون مجازات اسلامی سال ۱۹۲ اختصاص یافت. (سلیمانپور، بی تا، ص ۱۷۱)

لذا، با بررسی پیشینه قانونی جرم جعل می‌توان چنین عنوان نمود که، جرم جعل در حقوق ایران از تحول سیر قانونی برخوردار باشد.

جرم استفاده از سند مجعول

در بخش قبلی در رابطه با جرم جعل، ارکان و عناصر آن اطلاعات لازم کسب شد و اکنون در این بخش تحلیل جرم استفاده از سند مجعول، ماهیت حقوقی و سابقه تاریخی آن اشاره می‌شود.

جعل سند و استفاده از سند مجعول دو جرم جداگانه محسوب می‌شوند، بنابراین اگر فردی سندی را جعل کرده و از آن استفاده کند، مرتکب دو جرم شده که به موجب قانون برای هرکدام آنها مجازات مستقلی تعیین شده است.

منظور از استفاده از سند مجعول ارائه و اقدام برای تحقق جرم استفاده از سند مجعول است و ضرورتی ندارد که مرتکب از آن نفع یا فایده‌ای ببرد، براین اساس بهتر است به جای عبارت استفاده از سند مجعول عبارت به جریان انداختن به کار ببریم. (کاظمی‌زاده فرنود، ۱۳۸۹، ص ۷۰)

برای تحقق عنوان جزایی استفاده از سند مجعول شرایط و ارکان زیر لازم است:

اولین رکن در استفاده از سند مجعول این است که در استفاده از سند ماهیت جعلی آن احراز گردد. دومین رکن در استفاده از سند مجعول عنصر روانی جرم است که عمد در استفاده و قصد اضرار به دیگری در آن لحاظ می‌شود. در وارد کردن ضرر به دیگری نیاز نیست تا ضرر حتماً مادی باشد، بلکه ضرر معنوی را نیز شامل می‌گردد و هم چنین شخص متضرر شامل اشخاص حقیقی و حقوقی می‌گردد.

سومین رکن جرم استفاده از سند مجعول این است که قابلیت ورود ضرر باید محرز باشد. در غیر این صورت چیز ساخته شده نمی‌تواند قابلیت ایراد ضرر را داشته باشد و جرم جعل تحقق پیدا نخواهد کرد و ضرر نیز اعم از ضرر بالقوه و بالفعل است.

(شامبیاتی، ۱۳۸۸، ص ۱۲۲)

لذا، نظر به اینکه به موجب قوانین موضوعه و آرای صادره از محاکم بدوی و عالی، جرم استفاده از سند مجعول دارای عنوان مجرمانه ای خاص و جدای از جرم جعل می‌باشد، فلذا بزه استفاده از سند مجعول حتی نسبت به خود جاعل نیز جرم جداگانه ای محسوب می‌شود و در حقیقت جاعل مرتکب ۲ جرم گردیده است، ۱- جرم جعل و ۲- جرم استفاده از سند مجعول. به موجب رأی وحدت رویه هیأت عمومی دیوان عالی کشور به شماره ۲۳۹۸۸ مورخ ۱۳۸۶/۰۳/۳۰، چون استفاده از سند مجعول، عمل جداگانه‌ای است که حتی نسبت به جاعل نیز جرم جداگانه محسوب است.

عناصر اصلی جرم جعل

عناصر اصلی جرم جعل را می توان به اشکال ذیل عنوان و بررسی نمود.

عنصر مادی جعل

عنصر مادی در جرم جعل عبارت است از:

- فعل مرتکب که ممکن است به صورت‌های زیر ظاهر شود:

فعل مثبت

که همان قلب حقیقت در یک نوشته دارای ارزش و سندیت به یکی از صور پیش‌بینی شده در قانون است و مطابق ماده ۵ به بعد قانون مجازات اسلامی شامل افعال مثبت زیر می شود: جعل احکام یا امضاء یا مهر یا فرمان یا دست خط مقامات دولتی. - جعل مهر، تمبر، منگنه یا علامت یکی از شرکت‌ها یا موسسات یا ادارات دولتی یا نهادهای انقلاب اسلامی یا نهادهای عمومی غیر دولتی و یا شرکت‌ها و تجارت‌خانه‌های غیر دولتی. (سلیمانپور، ۱۳۹۰، ص ۱۱)

- جعل احکام دادگاه‌ها یا اسناد یا حواله‌های صادره از خزانه دولتی و منگنه یا علامتی که برای تعیین عیار و یا نقره به کار می‌رود.

- جعل اسکناس رایج داخلی یا خارجی یا اسناد بانکی یا اسناد و اوراق بهادار و حواله‌های صادره از خزانه.

- جعل مدارک تحصیلی

- جعل در اسناد و نوشته‌های غیر رسمی.

- جعل در اسناد و نوشته‌های رسمی

- عکس برداری از اوراق و مدارک

- جعل گواهی پزشکی.

- صدور گواهی نامه خلاف واقع. (پیمانی، ۱۳۹۴، ص ۵۳)

بانگاهی به عناصر جرم جعل می توان چنین برداشت نمود که، عناصر جرم جعل هم بصورت فعل مثبت وهم بصورت فعل منفی (ترک فعل) مورد استفاده واقع شود.

فعل منفی یا ترک فعل

فعل منفی یا ترک فعل که در جعل مفادی یا معنوی محقق می‌شود. زیرا در اثر ترک فعل، سندی ایجاد شده که محتوای آن با واقعیت تطبیق نمی‌کند؛ مثل این‌که قسمتی از تقریرات شخصی که سند را دیکته می‌کند، حذف کرده و نویسیم و بر اثر آن یک تعهد یا حقی را که موجب ضرر به غیر است، مخفی کنیم. (حبیب زاده، ۱۳۹۳، ص ۷۱)

به نظر نگارنده ترک فعل نیز یکی از مسائلی هست که در تنظیم سند می تواند از مصادیق جعل بحساب آید بطوریکه اگر عمداً یک نوشته ای را که باید در سند می نوشتیم ننویسیم جزء جعل بحساب می آید و این مورد در حقوق انگلستان نیز طبق بخش سوم قانون جزای این کشور از مصادیق جعل بحساب می آید.

عنصر معنوی جعل

عبارت از علم و عمد در فعل یا ترک فعل توسط مرتکب است؛ یعنی علم به خلاف واقع بودن عمل و اراده عمل خلاف واقع.

(لنگرودی، ۱۳۸۶، ص ۱۲۸۳)

جعل از زمره جرائم مادی صرف نمی باشد بلکه نیازمند عنصر روانی است که بدون احراز آن امکان تعقیب سازنده یا تغییر دهنده سند یا نوشته یا چیز دیگری تحت عنوان جرم جعل وجود ندارد. برای تحقق عنصر روانی جرم جعل از یک سو باید قصد ساختن یا تغییر دادن احراز شود. از سوی دیگر مرتکب باید قصد کامل فریب دادن دیگران را از این سند یا نوشته یا چیز معمول دیگری را به عنوان اصل قبول نمایند و از این طریق به ضرر خود عمل نمایند داشته باشد. منتفع شدن یا قصد منتفع شدن شخص جاعل ضرورت ندارد، بنابراین قصد استفاده بردن دیگران هم کفایت می کند. عنصر ضرر در جعل، مفروض گرفته

شده است و ضرورتی ندارد که مدعی جعل در مقام اثبات آن برآید. همچنین احتمال وجود ضرر کفایت می‌کند و لازم نیست که ضرر، تحقق خارجی داشته باشد. (حبیب زاده، ۱۳۹۳، ص ۷۳)

منظور از عنصر ضرری لزوماً ورود ضرر بالفعل نیست، بلکه ضرر بالقوه یا محتمل نیز کفایت می‌کند. دیوان عالی کشور در یکی از آرای خود اشعار می‌دارد: ... اضرار آنی شرط تحقق [جعل] نیست، بلکه عمل جعل اگر در آینده و حتی بالقوه متضمن ضرر دیگری باشد، مورد مأمورد مربوط به جعل منطبق است. (جزایری فارسانی، ۱۳۸۷، ص ۹)

بنابراین، از بین بردن عمدی سند مجعول مانع تعقیب جرم نخواهد بود. که از منظر فقه نیز این مقوله بیشتر مورد توجه واقع شده است.

عنصر قانونی جرم جعل

قانون گذار برای جرم جعل، در ماده ۵ قانون مجازات اسلامی مجازات های حبس و جزای نقدی یا هر دو را با هم برای مرتکب پیش بینی کرده است.

جرم جعل از جرایم غیرقابل گذشت است و رضایت شاکی خصوصی، جاعل را از تعقیب کیفری و مجازات معاف نمی‌کند، علاوه بر این مجازات جرم جعل قابل تعلیق نیست و متهم ناگزیر به تحمل حبس تعیین شده و پرداخت جزای نقدی خواهد بود. (منصور آبادی وفتحی، ۱۳۹۰، ص ۱۷)

جرم جعل حداقل ضرر بالقوه برای تحقق جرم جعل ضروری است و باید بین آن و عمل مادی فیزیکی در جرم جعل رابطه سببیت وجود داشته باش. (زراعت، ۱۳۹۴، ص ۶۴)

جرم جعل در حقوق انگلستان

در قوانین عرضی انگلستان کامن لا جعل در معانی مختلف بکار برده شده است:

از قبیل «کوره آهنگری، دمگاه، کوره قالبگیری، جعل، تهیه جنس قلابی، جعل کردن، اسناد ساختگی، جلو رفتن، سند سازی، جعل امضا، سند جعلی و...» بکار برده شده است که عبارات «جعل، سند سازی، صورت سازی و تراشیدن و... در رشته حقوق و بقیه عبارات در رشته های مختلف استفاده می‌گردد. در حقوق عرفی انگلستان جعل سند به عنوان جرم شناخته شده و عبارتست از:

از میان حقوقدانان، بلکستون، حقوقدان انگلیسی- تعریفی کوتاه را از جرم جعل ارائه داده است. به نظر وی: «جعل عبارتست از ساختن یا تغییر دادن محیلانه یک نوشته به ضرر دیگری». (بلکستون^۱، ۲۰۱۲)

درحقوق انگلستان نیز درمورد جعل عنوان شده که، ساختن متقلبانه یا مزورانه یا تحریف سند یا نوشته (یا قسمتی از آن سند یا نوشته) که به زیان شخص ذیحق باشد و به عبارت دیگر ساختن سند با قصد و منظور تقلب. که با مفهوم حقوق ایران تفاوتی ندارد.

سابقه جرم جعل در انگلستان

حقوق قدیم انگلستان که ملهم از حقوق روم است و در حقوق روم توسعه و اشاعه آن بر مبنای روش تجربی و به موازات احتیاج زمان بوده به نسبت به جعل قانون خاصی وجود ندارد. در قرون وسطی انواع مختلف جعل تحت عنوان «فلسوم» یعنی عنوان کلی جعل بوده و بعد از آن تحت عنوان «فست» در حقوق روم اصطلاح می شده است. در اواخر جمهوری قانون مشهور «سیلا» در خصوص فرق خاص جعل مادی در وصیت نامه ها مقررات دارد و این مقررات بعداً نسبت به نوشته های دیگر اعمال گردیده است و حتی نسبت به مواد جعل غیر مادی نیز تسری داشته است. در حقوق کلاسیک اقامه دعوی جزایی از دعوی حقوقی ناشی از تدلیس یک نوع جعل شناخته شده و آن را «استیلونا» می گفتند. بنا به گفته ژولی در حقوق روم عنوان کلی تمام می کند و قریب اینکه دارای اسم خاص نیستند همان استیلونا است. این عنوان تازه در حقوق کلاسیک از جرم جعل کاملاً متمایز نبوده و دارای حد فاصل مبهمی است. در قانون الواح دوازده گانه که تا اواخر جمهوری معتبر بوده عنوان «فرتوم» برای جعل

¹- Belakeston

ذکر شده است که این الواح دوازده گانه در سالهای ۳۰۳ تا ۳۰۶ قبل از میلاد بوسیله هیات ده نفری قضات رومی که به «سامویرها» معروف بودند تهیه شد که بیشتر مربوط به حقوق مدنی است و دارای چند ماده قانون جزا و قوانین مذهبی نیز می باشد. (دیوید داهوان، ۱۳۸۹، ص ۶۱)

«در حقوق قدیم انگلستان، جرم جعل آن چنان شدید تلقی می شد که در واقع جرمی علیه اقتدار پادشاه و در نتیجه خیانت به کشور محسوب می گشت و مجازات اعدام را در پی داشت، هرچند که تا سال ۱۷۲۷ میلادی در این کشور فقط اسناد و مدارک رسمی و عمومی موضوع جرم جعل قرار می گرفتند. جعل اسناد در انگلستان از قرن چهار دهم میلادی که زمان توسعه فعالیت های بازرگانی بود متداول گردید و در آن زمان جنبه جزایی نداشت و مرتکب جعل سند به سیزده شلینگ و چهار پنس جریمه محکوم می شد. بعداً «کامن لا» این تخلف را جزء جرایم جنحه ای مشمول مجازات زندان و غرامت نمود. سپس همزمان با اشاعه صنایع و تمدن جدید و توسعه مبادلات تجاری موارد ارتکاب این جرم نیز رو به ازدیاد رفت. اوضاع و احوال زمان، مجازات شدید مرتکبین جعل را که خصوصاً موجب اخلال امور اقتصادی بودند ایجاب نمود. بعداً قانون مدون انگلستان در اول ژانویه ۱۹۱۴ میلادی به منظور حمایت و استحکام نوشته های جعل بعضی اسناد را جرم جنایی اعلام نمود و خصوصاً اشخاص را که به موجب یک سند مجهول اموال و نقودی از غیر دریافت نموده و یا مشغول اقدام برای دریافت بودند به ۱۴ سال حبس با کار محکوم کرد.» (کریستین، ۲۰۱۲)

ماده ۷ از قانون جعل مصوب سال ۱۹۱۳ میلادی انگلستان که از ژانویه ۱۹۱۴ میلادی مورد عمل واقع شد «و همچنین قانون سکه سازی در سال ۱۹۳۶ میلادی به تصویب رسید و پس از آن قوانین قبلی از جمله قانون مصوب سال ۱۹۱۳ میلادی و قانون سکه سازی مصوب سال ۱۹۳۶ میلادی را نسخ و مقررات جعل در «کامن لا» را الغاء کرد. این قانون گاهی در استان تدوین و مقررات جزائی در حقوق انگلستان می باشد».

بالنتیجه محاکم انگلستان به بیرون از قوانین مدون خود با شدت عمل نسبت به مجازات جاعلین اقدام نمودند چنانکه حتی عوض کردن نامه پستی و یا مخابره تلگرام مجعول به منظور تحصیل پول بلا استنتاج را بعنوان جعل جنایی قابل تعقیب دانستند

احمدی (۱۳۸۵) در رساله مطالعه تطبیقی جرم جعل در حقوق ایران وانگلیس با تأکید بر اسناد الکترونیکی چنین بیان می گردد که، از ملاحظه مواد ۶ و ۲ و ۱۴ قانون تجارت الکترونیک ایران می توان استنباط کرد که مفهوم (داده پیام) با مفهوم (سند) هم عرض فرض شده است. زمانی که داده پیامها از شرایط مطمئن برخوردار باشند و امضای الکترونیک نیز به آنها منضم گردد از نظر حقوقی هم عرض اسناد مکتوب هستند. از مواد ۱۴ و ۱۵ این قانون نیز استنباط می شود که تمایل قانونگذار بر این است که اسناد الکترونیک را در زمره اسناد رسمی قرار دهد. اگر داده پیامهای تشکیل دهنده امضای الکترونیک از تمام شرایط فنی لازم برخوردار باشند امضای الکترونیک مطمئن جایگزین امضای دستنویس با آثار حقوقی مشابه خواهد بود. ماده ۶۸ این قانون به جرم جعل رایانه ای اختصاص یافته است.

صادقیان (۱۳۸۸) در مقاله ای با عنوان «نگاهی به جعل اسناد در ایران و راه های مقابله با آن» درصدد بررسی اجمالی جعل اسناد و مدارک در سوابق، قوانین و حقوق کشور است. ابتدا به بررسی مفاهیم کلی سند، جعل و انواع آن می پردازد و به دنبال آن، اشاره کوتاهی به ارکان و مجازات جرم جعل، مشکلات و ابراز معنوی این جرم دارد بررسی های انجام شده، نشان می دهد که جعل اسناد، به دلیل نقشی که در ناکارآمدی و ممانعت از توسعه، بر هم زدن نظم اخلاقی و از بین بردن مشروعیت روابط اجتماعی و اقتصادی دارد، باید قانون توجه سیاستگذاران و دولت مردان قرار گیرد. بر این اساس، لازم است از طریق شناسایی مراکز اصلی جعل، بشدت و با قاطعیت با آنان برخورد کرد. در پایان، راهکارهای لازم را برای پیشگیری از جرم جعل و کاهش آن، ارائه می نماید.

سلیمانی (۱۳۹۰) «پژوهشی در جرم استفاده از سند مجعول»، در این مقاله کوشش شد افزون بر اشاره به پیشینه فقهی و تقنینی این جرم، ضمن ارائه تعریفی از آن با رجوع به منابع مختلف، به ویژه رویه قضایی و مقایسه حقوق برخی کشورها، خصوصاً انگلستان و فرانسه، عناصر، ارکان و شرایط لازم برای تحقق این جرم بررسی شود. نتایج نشان داد. با توجه به سیاست

کیفری در خصوص جرائم مانع، بهتر است قانون گذار حمل و نگهداری، داشتن سند مجعول، ترویج سند جعلی، دست به دست کردن و ابراز جعل را جرم معرفی کند. دادگاه باید در دادنامه به چگونگی استفاده از سند مجعول تصریح کند؛ چرا که اجمال در این باره، موجب نقص دادنامه است.

نصریان (۱۳۹۰)، «در رابطه با موضوع آموزش عمومی حقوق ثبت اسناد و املاک و تأثیر آن بر افزایش شاخص های بهداشت حقوقی». چنین عنوان نمود، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور با فراگیر نمودن آموزش عمومی و نیز با عمل نمودن به عمده ترین وظیفه خود که همانا تثبیت حقوق مالکیت مردم و جلوگیری از تجاوز تداخل تراحم تعارض به اموال عمومی است عرصه را بر متجاوزین به حقوق مردم تنگ که کمترین پیامدهای آن توسعه و استقرار بهداشت حقوقی در جامعه خواهد بود. در نتیجه کلی پژوهش های بعمل آمده توسط پژوهشگران روشن شد که پژوهشهای پیشین از یک زاویه به جرم جعل پرداخته و زوایای مختلف آن را در نظر نگرفتند. و لذا، این پژوهش قصد دارد زوایای مختلف موضوع را بصورت کاربردی و تطبیقی با حقوق انگلستان مورد بررسی دقیق قرار دهد و در این راستا نتایج مطلوب ارائه نماید تا بتوان گامی موثر بر مرتفع شدن چالشها و خلاء های تحقیقاتی برداشت.

روش تحقیق

این تحقیق به روش توصیفی - تحلیلی انجام می شود. ابتدا داده های تحقیق از منابع آنها گردآوری شده و سپس با دقت در آنها تبدیل به اطلاعات می شوند. پس از آنکه اطلاعات مفید به دست آمد مرحله ی تجزیه و تحلیل آنها آغاز می گردد و در پایان جمع بندی نهایی صورت می گیرد.

روش گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه ای بوده و منابع اصلی آن عبارتند از: کتابهای حقوقی داخلی و خارجی، پایان نامه و رساله ها، مقالات، قوانین، آیین نامه ها و بخشنامه های مرتبط، سایتها، آراء قضائی و ... می باشد. جمع آوری اطلاعات با شیوه فیش برداری است. بدین صورت که ابتدا منابع تحقیق را تهیه کرده و آنگاه، مطالب از منابع استخراج گردیده و در فیش ها منعکس می گردد تا پس از تکمیل اطلاعات اولیه، مرحله ی تجزیه و تحلیل اطلاعات، آغاز گردد.

بحث و نتیجه گیری

باتوجه به اینکه رسالت هر پژوهشی ارائه پاسخهای مناسب به سوالات تحقیق می باشد این تحقیق نیز با در نظر گرفتن سوالات تحقیق (آیا مفهوم جرم جعل در حقوق ایران و انگلستان باهم تطبیق دارد؟ واکنش نسبت به جرم جعل و استفاده از سند مجعول در حقوق ایران و انگلستان تا چه حد تطبیق دارد؟) اینگونه نتیجه گیری می نماید که، جعل اسناد رسمی از جرائمی است که بلافاصله و مستقیماً به اعتماد مردم نسبت به اسناد لطمه وارد می کند و نیز مستقیم یا غیر مستقیم موجب خسارت مادی افراد یا اجتماع خواهد بود. قانونگذار در باب ششم قانون ثبت اسناد و املاک، که مهمترین متن کیفری حقوق ثبت اسناد و املاک نیز به شمار می رود در ماده ۱۰۰ آن در هدف بند، افعال غیر مجازی را که بعضی از آنها اصطلاحاً جعل نمی باشند؛ در ردیف جعل اسناد رسمی قرار داده است و مرتکبین چنین اعمال ممنوعه را که از کارکنان و اجزاء ثبت اسناد و املاک و یا صاحبان دفاتر اسناد رسمی می باشند؛ جاعل در اسناد رسمی محسوب نموده است. در ماده ۱۰۳ قانون مذکور، صدور گواهی خلاف واقع از سوی کارکنان و کارمندان را جرم تلقی نموده و آن را در حکم جاعل در اسناد رسمی می داند و برای مرتکب یا مرتکبین آن مجازات جاعل در اسناد رسمی را پیش بینی نموده است.

همچنین، جعل و تزویر مهم ترین جرم علیه اسناد و نوشتجات است که منجر به بی اعتباری اسناد و بر هم خوردن نظم و امنیت جامعه می شود. بی تردید جعل اسناد دارای آثار سوء بسیاری برای جامعه و اشخاص است که چنین رفتارهای مجرمانه ای به واکنش سنگین نیاز دارد اما صاحب نظران کارآیی چندانی را برای تشدید مجازات پیش بینی نمی کنند و پیشگیری از ارتکاب جرایم در تمامی زمینه های متصور اجتماعی، فرهنگی، قضایی و ... به مراتب سودمندتر و کارا تر از مقابله با جرایم است و هزینه های انجام آن و ماندگاری آثار پیشگیری بر همگان مسلم و محرز است. جعل اسناد طبق مطالعات انجام شده از اجتماع سه عنصر اساسی شامل: جاعل، سند آسیب پذیر، و انگیزه ارتکاب جعل، تحقق می یابد. نظر به اهمیت حفظ اعتبار اسناد سجلی و جلوگیری از تزلزل آنها و با توجه به نقش مهمی که این گونه اسناد در زندگی فردی و اجتماعی افراد و وظایف

مربوط به ارگان‌ها و سازمان‌های قانونی دارند و به همین اعتبار بعضی از افراد سودجو و مجرمین حرفه‌ای با جعل و استفاده از شناسنامه مجعول، سوءاستفاده‌های متعددی از این‌گونه اسناد به عمل می‌آورند لازم است برای جلوگیری از پیامدهای ناگوار این‌گونه جرایم علاوه بر وضع قوانین کیفری شدید، دادگاه‌ها نیز در برخورد با این جرایم مسامحه نکرده و جاعلان این‌گونه اسناد را به مجازات خود برسانند.

در واقع، یکی از موضوعاتی که در دفاع از پرونده‌های حقوقی ممکن است مطرح گردد ادعای جعل نسبت به سندی است که یکی از طرفین به‌عنوان دلیل یا مدرک ادعای خود ارائه می‌دهد به استناد ماده ۵۲۳ ق.م.ا جعل و مصادیق آن توصیف و جرم‌انگاری شده است.

به استناد ماده ۱۲۸۴ ق.م.سند عبارت است از نوشته‌ای که در مقام دعوی یا دفاع قابل استناد باشد وقتی این اسناد به‌عنوان دلیل پیوست دادخواست یا شکایت و یا در جلسه دادگاه به‌عنوان دلیل ارائه می‌گردد طرف مقابل در مقام دفاع چند عکس‌العمل ممکن است داشته باشد، ممکن است خط، مهر، امضا یا اثرانگشت خود را منکر شود و یا اینکه اگر سند ابرازی منتسب به او نباشد می‌تواند نسبت به آن ادعای تردید نماید. انکار و تردید تنها در مورد اسناد غیررسمی امکان‌پذیر است و مفهوم مخالف ماده ۲۱۶ ق.آ.د.م این است که نسبت به اسناد رسمی نمی‌توان ادعای انکار و تردید نمود و صرفاً می‌توان ادعای جعل نمود ولی در مورد اسناد عادی یا غیررسمی می‌توان هم ادعای جعل هم انکار و تردید نمود با این تفاوت که معمولاً ابتدا انکار و تردید بیان می‌شود و در صورت عدم موفقیت سپس جعل مطرح می‌گردد.

ادعای جعل، به‌طورمعمول زمانی اظهار می‌شود که اماره‌هایی بر اصالت سند و انتساب آن به مدعی وجود دارد و او برای خنثی کردن اماره اصالت ناچار است بار سنگین ادعا را به دوش کشد و برای اثبات آن دلیل بدهد در تعریف جعل موضوع‌های گوناگونی گنجانیده شده که هر کدام می‌توانند عنوان ویژه برای جعل باشد ولی تقسیم دعاوی جعل بر این پایه بی‌فایده است، چراکه همه از نظر آثار و شرایط رسیدگی یکسان‌اند و ویژگی ادعای ساختن مهر و خراشیدن امضا و الحاق عبارتی به مستند چندان مهم نیست که بتواند هر کدام را در گروهی قرار دهد.

ممکن است در مواردی جعل علت جعل باشد، باید بپذیریم که جعل و ناآگاهی نسبت به قانون در جامعه زیاد است عده کمی از جامعه با تعریف جعل و مصادیق جعل و مجازات شدید جرم جعل آشنایی دارند و اکثریت جامعه و توده مردم با جرایم فنی و تخصصی و آثار آن مثل جعل اسناد سجلی نظیر شناسنامه اطلاع ندارند. در طول چند سال خدمت اینجانب در سازمان ثبت احوال بارها مشاهده گردیده که ارتکاب جعل از روی جهالت بوده و هر چند که اشخاص انگیزه جعل سند سجلی را دارند لیکن هیچ‌گونه قصد سوء یک کسب منعت و دفع ضرری را ندارند نظر به اینکه، از عناصر جعل عنصر متقلبانه بودن آن و سوء نیت است در اکثر جرایمی که در حوزه کار خود مشاهده می‌کنم این عنصر مفقود است و افراد نه تنها قصد متقلبانه و سوء نیت ندارند گاهی اوقات از روی خیرخواهی و کمک به دیگران مرتکب جعل می‌شوند و اطلاعی از قبح قانونی عمل خود ندارند.

با همه این اوصاف در خصوص انگیزه جعل اسناد سجلی باید پذیرفت که انگیزه جاعل همان بهره‌گیری از سند سجلی مجعول خواهد بود و وقتی جاعل به این موضوع واقف شود که قادر نیست از سند سجلی مجعول بهره‌برداری نماید مطمئناً انگیزه‌ای برای جعل نخواهد داشت و هدف خود را از طرق دیگری دنبال می‌کند.

لذا، در آزمون فرضیه‌ها به شرح ذیل می‌توان رد یا قبول بودن فرضیه‌ها را سنجید، در مورد فرضیه اول که عنوان می‌کند، مفهوم جرم جعل در حقوق ایران و انگلستان باهم تطبیق دارد. تحقیقات نشان دادند که، در حقوق انگلستان نیز جعل و استفاده از سند مجعول در قانون جزای این کشور و قانون مجزای جعل (مصوب ۱۹۸۱) جرم تلقی شده و برای جرائم مذکور مجازات شدیدی از جمله حبس و جریمه تعیین شده است. در ضمن، در قانون جعل انگلستان در بخش جعل عنوان تقلب از حقیقت بیان شده و در این راستا چنین تبیین شده که، تقلب از مقومات جعل اسناد است؛ به گونه‌ای که در صورت عدم تحقق یکی از عناصر تقلب شامل استناد، برخلاف حقیقت، انتساب به غیر، فریب و اضرار جعل واقع نمی‌گردد. سند باید در لحظه‌ی ایجاد علیه شخصی سندیت داشته و بتواند پیامی را منتقل کند، به همین خاطر صرف ساختن یا شبیه‌سازی امضا در کاغذ سفید جعل محسوب نمی‌شود. در مقابل اگر الحاق حرف، کلمه یا عبارتی در سند متضمن انتقال پیام باشد و علیه کسی سندیت

داشته باشد جعل محقق می‌گردد. برخلاف حقیقت، گاهی در مفاد سند و گاهی در شکل سند و گاه در هر دو نمود می‌یابد. زمانی که صرفاً شکل سند برخلاف حقیقت باشد، جعل محسوب نمودن آن مورد تردید است، اما می‌توان گفت اگر سند، رسمی یا تجاری باشد، جعل محقق می‌شود، زیرا اسناد رسمی و تجاری جدا از مفادشان دارای ارزش و امتیاز حقوقی می‌باشند. در اسناد عادی به استثنای اسناد تجاری، اگر تنها شکل سند برخلاف حقیقت باشد، جعل محقق نخواهد شد، زیرا این اسناد جدا از مفادشان ارزش حقوقی ندارند. که این فرضیه مورد قبول واقع شد.

همچنین، در مورد فرضیه دوم که عنوان می‌کند، واکنش نسبت به جرم جعل و استفاده از سند مجعول در حقوق ایران و انگلستان تا حد معقول تطبیق دارد و حقوق هر دو کشور برای جرم جعل مجازات شدیدی تصویب نموده است ولیکن از منظر ارکان و مصادیق با هم متفاوت می‌باشد. تحقیقات نشان دادند، برای تحقق جعل در اسناد عادی علاوه بر شکل آن‌ها، اید مفادشان نیز برخلاف حقیقت باشد. برای تحقق تقلب در جعل سند، مرتکب بایست سند را جزئاً یا کلاً منتسب به غیر نماید. به همین دلیل خواننده‌های که در لایحه‌ی تنظیمی خود بعد از ثبت در دفتر دادگاه بدون اجازه‌ی قاضی تغییر ایجاد می‌کند، مرتکب جعل نشده است. صغیر یا مجنون بودن مانع از تحقق عنصر انتساب نخواهد بود اما در این فرض برای تحقق جعل در لحظه‌ی ایجاد، سند باید علیه شخصی سندیت داشته باشد، در غیر این صورت جعل محقق نمی‌گردد. در تقلب لازم است نوعاً افراد به صورت مستقیم به اسناد اعتماد کنند، در غیر این صورت اگر به واسطه‌ی تغییرات در سامانه‌ی سخت افزاری کارتهای الکترونیکی ضرری واقع شود، در حکم جعل است. ساختن سند با دست یا با دستگاه تأثیری در قابلیت مشتبه سازی سند ندارد و تفاوتی میان این دو نیست و به همین دلیل کپی دستکاری شده هم می‌تواند سند مجعول باشد. که این فرضیه مورد قبول واقع شد.

موضوع تقلب در جعل اسناد با توجه به معنای لغوی و عام سند، مدرک است که شامل عکس و تصاویر تقلبی نیز می‌شود که در حقوق انگلستان هم مورد توجه قرار گرفته است.

۵-۲- پیشنهادات

- ۱- اصل اسناد تنظیم شده توسط سر دفتر و مدارک ضمیمه به آن توسط سر دفتر نگهداری شود، چنانچه اعتراضی رخ دهد اصل سند که نزد سر دفتر است رؤیت شود و تنها کپی برابر اصل تحویل متعاملین گردد.
- ۲- مندرجات هر سندی به طور کامل و دقیق با ذکر ساعت و تاریخ و حتی تصاویر متعاملین ضبط کامپیوتری و نگهداری و قابل دسترس در اختیار داشته باشد.
- ۳- به وکالتنامه‌هایی که برای صدور اسناد قطعی و تعهدآور که خصوصاً از بار مالی زیادی برخوردار است چه در احراز اصالت خود و کالتنامه و چه در احراز هویت اشخاص ذیربط با استعلام از دفترخانه مربوطه اطمینان حاصل نماید.
- ۴- بند پنجم از ماده ۱۰۰ بدین گونه اصلاح شود: «تمام یا قسمتی از دفاتر ثبت یا پرونده ثبتی را معدوم یا مکتوم کند یا ورقی از آن دفاتر یا پرونده را بکشد یا به وسایل متقلبانه دیگر ثبت سندی را از اعتبار و استفاده بپندازد».
- ۵- تساهل در تنبیه کارکنان خاطی و سهل انگار و عدم مسئولیت برخی از آنها، ممکن است زمینه‌های مفاسد اقتصادی و اجتماعی را به وجود آورد. لذا ضروری است؛ با صاحبان دفاتر و دفتر یاران و کلیه مستخدمین و اجزاء ثبت که امین مردم محسوب می‌شوند؛ در صورت ارتکاب جرم جعل یا صدور گواهی خلاف واقع برخورد بدون اغماض صورت گیرد و مجازات حتمی و قطعی در مورد آنها اعمال شود.

منابع

- احمدی م. ۱۳۹۳. جعل اسناد رسمی و کلاهبرداری در قوانین ثبتی. انتشارات دانشور، چاپ اول، انوری ح. ۱۳۸۱. فرهنگ بزرگ سخن. جلد ۸، انتشارات کتابخانه ملی ایران.
- پادا. ۱۳۴۹. جرایم علیه اموال و مالکیت. انتشارات دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
- پیمانی ض. ۱۳۸۲. جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی. نشر میزان، چاپ ششم.
- جعفری لنگرودی م ج. ۱۳۷۸. مبسوط در ترمینولوژی حقوق. جلد ۵، انتشارات گنج دانش، چاپ اول.

- جعفری لنگرودی م ج. ۱۳۷۸. ترمینولوژی حقوق. کتابخانه گنج دانش، چاپ دهم.
- حبیب زاده م ج. ۱۳۷۴. تحلیل جرایم کلاهبرداری و خیانت در امانت در حقوق کیفری ایران. انتشارات دادگستر، چاپ دوم.
- حبیب زاده م ج. ۱۳۷۴. سرقت در حقوق کیفری ایران. ویراست دوم، نشر دادگستر، چاپ دوم.
- حبیب زاده م ج. ۱۳۷۴. کلاهبرداری در حقوق ایران. انتشارات دانشگاه شاهد.
- دهخدا ع ا. ۱۳۷۷. لغت نامه دهخدا. جلد ۱۰، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوم.
- ذاکری ج. ۱۳۷۹. بررسی نحوه جعل شناسنامه و راه های تقلیل آن. مرکز تحقیقات و پژوهش های ناجا.
- سالاری م. ۱۳۸۶. سرقت تعزیری و رایانه ای. نشر میزان، چاپ اول.
- سالاری م. ۱۳۸۶. کلاهبرداری. نشر میزان، چاپ اول.
- سلیمان پور م. ۱۳۴۱. جعل اسناد در حقوق ایران. انتشارات گنج دانش.
- شکری ر، قادر س. ۱۳۸۶. قانون مجازات اسلامی در نظم حقوق کنونی. نشر مهاجر، چاپ ششم.
- صبری ن. ۱۳۷۸. جرم سرقت در حقوق کیفری ایران و اسلام. انتشارات ققنوس، چاپ اول.
- صدر ض. ۱۳۷۷. کثرت قومی و هویت ملی ایرانیان. انتشارات پیام نور.
- صفائی ح، قاسم زاده م. ۱۳۸۴. اشخاص و محجورین. انتشارات سمت، چاپ دهم.
- عمید ح. ۱۳۳۵. فرهنگ فارسی. جلد ۲، انتشارات امیر کبیر.
- کاتوزیان ن. ۱۳۸۷. اثبات و دلیل اثبات. جلد اول، نشر میزان، چاپ پنجم.
- گلدوزیان ا. ۱۳۸۳. جرایم علیه تمامیت جسمانی؛ شخصیت معنوی؛ اموال و مالکیت؛ امنیت و آسایش عمومی. انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دهم.
- گلدوزیان ا. ۱۳۸۴. بایسته های حقوق جزای عمومی. نشر میزان، چاپ دهم.
- گلدوزیان ا. ۱۳۸۴. محشای قانون مجازات اسلامی. انتشارات مجد، چاپ پنجم.
- گلدوزیان ا. ۱۳۸۶. ادله اثبات دعوا. نشر میزان، چاپ سوم.
- مدنی ج. ۱۳۸۵. ادله اثبات دعوی. انتشارات پایدار، چاپ نهم.
- معین م. ۱۳۷۱. فرهنگ معین. جلد ۴، انتشارات امیرکبیر، چاپ هشتم.
- منصور آبادی ع، فتحی م ج. ۱۳۹۰. جعل و تزویر و جرایم وابسته. انتشارات سمت، چاپ اول.
- میرمحمدصادقی ح. ۱۳۸۲. جرایم علیه اموال و مالکیت. نشر میزان، چاپ دهم.
- میرمحمدصادقی ح. ۱۳۸۳. جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی. نشر میزان، چاپ چهارم.
- واحدی ق. ۱۳۸۰. بایسته های آیین دادرسی مدنی. نشر میزان، چاپ دوم.
- ولیدی م ص. ۱۳۸۸. حقوق جزای اختصاصی (جرائم علیه اموال). جلد ۱، انتشارات امیرکبیر.
- قانون مدنی ایران
- قانون مجازات اسلامی
- مجموعه قوانین و مقررات ثبت احوال
- قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح
- قانون گذرنامه
- قانون تخلفات، جرایم و مجازات های مربوط به اسناد سجلی و شناسنامه
- قانون صدور چک
- قانون ثبت اسناد و املاک
- قانون مجازات عبور دهندگان اشخاص غیر مجاز از کشور
- کهریزی م ت. ۱۳۸۹. استفاده از سند مجعول در حقوق جزای ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی.

- Brenne Susan W. 2011. «Is there Such as Virtual Crime?», California Criminal Law Review.
- Gopi E S. 2007. Digital Image Forgery Detection Using Artificial Neural Network and Independent Component Analysis, Elsevire, Applied Mathematics and Computation.
- Grobosky P. 2007. Technology, and Organized Crime, ,Asian Criminology.
- Mahdian B., Stanislav Saic T. 2007. Detection of Copy–Move Forgery Using A Method based on Blur Moment Invariants, Elsevier, Forensic Science International.